

Ілья Данішевській «Прихисток»

Проза російського автора Ільї Данішевського з книжки «Манеліг в кайданах» (2018), яка з'явиться друком у видавництві kntxt у перекладі Яніса Сінайка та редакції Марти Мохнацької: майже як непідвладна означуванню феноменологія простору поміж Україною та Росією.

Переклад з російської Яніса Сінайка

А це – ніж, і які слова про нього, чи слова почекають до пенсії? Тобі буде дозволено все знати, особливо, всі слова, і говорити їх так, як заманеться. Ніж встромлено в ногу двадцятитрирічного хлопчика, трохи вище коліна, мабуть, там ти залишив його чотири години тому. Хлопчик прийшов з Ростова, помер кілька днів тому, з його паспорта ти знаєш повну дату народження, по-батькові і прочерк батьківства. Усе решта – без паспорта, за чотири місяці – всі однакові. Приходять від плутанини, неприкаяності, зі своїх кутів, павутина, як же все заїбало, і це – патріотизм. Сьогодні четвер, і вчора в Берліні шестеро руских заспівали в одному з провінційних театрів пісню під назвою «Vater», ти вчив німецьку в школі, але все і так зрозуміло – на екрані портрет президента, а біля труни священник і п'ятеро – це називається – художниць, вони наречені з закривавленим фартухом, це репетиція смерті президента, повільна пісня-звернення до батька, портретом – повільно кров, наприкінці художниці дістають з-під спідниці закривавлену свинячу печінку і тягнуть її догори, теж батькові. Ти знаєш, що сьогодні почалося через це. Байдуже. Ти думаєш про це лише тому, що ніж встромлений в ногу двадцятитрирічного хлопчика, поруч такі самі, всі вони з твоєї вини, вини того, що батько ще не помер, з вини всього іншого, що було колись, і до чого ми чомусь повертаємося, все через той вантаж зі школи, те прочитати та се, тепер мозок шукає аналогії і все стає просто, все це з цієї вашої вини, настає новий сімнадцятий рік чи грошей не вистачить ще на чотири і потім усе, буржуазна революція, щось нове, ми переїдемо на ефірні двигуни, але в темних кутах – все з їхньої вини – з темних кутів видно, що нічого цього не буде. Растіслав приїхав з Ростова, аби позбутися чарів імені, спаяності, і ще Настя вагітна, все з її вини – час серйозних запитань, чи то втекти сюди від неї, чи то час ставати героєм. Убиті на сході України лежать перед дівчинкою, якій, мабуть, сімнадцять, вона теж у білому, але це не весільне, а вільне, звичайне, просто їй до вподоби білий, і ти помічаєш ніж трохи вище його коліна. Коли ти розрізав мотузки, потрібно було щось – ну для вини, щось кудись вмістити, ти застромлюєш ніж в його коліно, це не мистецтво, зручність вини і того, як легко в ній заховатися, бо це таке місце – те, звідки ви біжите – воно з прострілом черепа, чотириста п'ятнадцять осіб вийшли два тижні тому на міст вбитого з гаслом – ось країна, вона вбила Мандельштама! – так ніби це все пояснює.

Вона сидить на колінах перед убитими, ти їх сюди поклав, а вона чинить своє святотатство, її слова підіймаються, і це просто суспензія недоладних слів. Ти чотири місяці доставляєш у Прихисток, дівчата завжди сидять на колінцях перед цим колом, ти розкладаєш їх, щоб вони дивилися на мертвих хлопчиків Донбасу закоханими нареченими, – ось це і все, чим ти займаєшся. Прихисток оточений старим оборонним муром, чи таким муром, який складено з

каменів усіх знищених цитаделей, наріжних каменів і замкових каменів розкуркулених родин. Прихисток – це фортеця, але не для таких, як ти, не вона, і не для тих, хто винен чи не винен. Старий будинок в серцевині заданості, він із дощок, в яких є суть, тобі так казала господиня будинку, Прихистку і навіть стін, ти не маєш сумніву, коли піднімаєшся сходами – все відчувається. Дошки від старих родинних якихось кошерних чи халяльних хат, вщент убиті кров'ю – вона продовжує проливатися – можливо, ще дошки затонулих суден, все, з чого не можна, він саме з цього начебто сплетений, а не збудований. Дорога до Прихистку проходить через кордон, і мертві з тобою, але ця дорога ніби трохи півперек погляду прикордонника, якби президент, який колись помре, – і що тоді буде, чи будуть площі, і взагалі, чи скоро казатимуть, що його більше немає з нами (?), – знав про цю дорогу, всіх би везли до Прихистку без твоєї допомоги, ти знову виявився би не при ділі, але президент лише здогадується про такі прихистки, він знає офшорні чорні діри, але не знає, що туди можна ховати вбитих. Чотири місяці туди і назад, зменшуєшся і усвідомлюєш вузькість черепа, усі вузькості свого тіла, ось вся історія протікає крізь тебе, а вже нічого, вона ні в чому не винна перед тобою, як ти – не винен. Скиглення дівчинки над мертвими хлопчиками – це не ніжність, і тому не жага владання, а коли в тебе мертві, ти можеш переписати їхнє минуле, некронормативна матриця все пробачає, але це не ніжність, це взагалі нічого, у Прихистку за все воздається, функціональний периметр за оборонним муром, в центрі якого дім, в присадок дому – перші камені і під ними могили, могили розходяться далі, коло за колом, весь Прихисток – це вони, ось і все, що тут є, і господиня, яка платить тобі і дівчаткам.

Вперше – чотири місяці тому – тебе покликав сюди Сашка, йому ніколи не перепало, це його перше, він сказав, що шлях на Донбас і махнув рукою, поруч із гирлом великого пальця в нього родимка піонерською зіркою. Сашка кривився, якщо ти казав «спижджена земля», в нього політична недовіра, він шукає книжки, не написані мовою політики, такого немає – хаха – тому він нічого не читає, вам ніби не по дорозі, але трапляється різне і ви давно – в друзях, він навіть знає, що тебе згвалтували за дідівщини, коли ти служив на Краснодарському флоті, ти три місяці жив без цієї вини, а потім вже – з нею, все сталося випадково, і жодна погода не передбачала. Ось ти розповів йому, нічого не полегшилося, це буває – неполегшення – і буває те, вже зовсім не буває, тому ви їдете туди, аби працювати на Прихисток, а потім можливо сховатися чи, врешті, залялечитися у м'якість власної плоти, чекати її дзвінків, її онкологій, і хвилини білого часу, коли мозок шукає аналог досвіду вмирання. Ти не відчуваєш гидливості жалуцукровості нічого некреснене тремтить і б'ється, просто ви переносите мертвих до кузова твоєї машини, а Сашка розраховується з вусатим добровольцем. Він продає чуваків, але це не зрада, ці гроші будуть розтринькані в Росії, а відтак – чуваки грошовим тліном повернуться на Родіну. Якби що, він продавав їх під дією санкцій, це тиск згори з небуття, важливо вважати це добровільним зізнанням, яке, як відомо, може полегшити його вину, і нехай це зарахується до його тримісячного умовного ув'язнення за продаж бойового побратима. Ти називаєш його братом-добровольцем, їх видають разом з паспортами, аби всі кінці куди треба, тож скоро ти перестанеш запам'ятовувати імена. Ви їдете навантаженими, це перший страх, Сашка каже, що вона обіцяла, що нічого не трапиться, ви просто перетнете кордон, але ніби не просто кордон, а спершу кордон України і Росії, а потім Росії і Прихистку, але в мить переходу між Україною і Росією станеться транспозиція, адже Прихисток, вочевидь, не в Росії, він просто нашаровується на неї, він завжди там, де кров, і де є свіжі трупи, він аплікація поверх, загалом, коли кордон просочиться крізь нас, ми будемо і в Росії, і ні, в тому її векторі, до якого пришпилений Прихисток... ось ці слова, про них варто думати, коли застромлюєш ніж трохи вище коліна брату-мерцю, першого разу в тебе волога спина, але ось кордон, навіть повітря стає щільнішим, а потім ви їдете і попереду світанок, він блищить на краю пагорба, і підіймаєтеся на пагорб, тут – зараз, а потім завжди в цій точці – ви зупиняєтеся, аби закурити. Просто потрібно видихнути. Шість трупів у вашій машині, кордон позаду, від напруги ти голосно кричиш, що це пиздець, це повний найглибший лютий йобаний пиздець... він сцяє з пагорба, ви самі в цілому світі, транспозиція минула успішно, дві реальності зістикувалися, можна вважати, що вони однаково потворні, он там побратимів вантажать, а тут розмитнують. Сашка лізе в бардачок, копірсається і вивуджує старий плакат з голою дівкою, і ховається від тебе. Він дрючить, аби видрочити темряву. Це має втекати або позначити, це ваш пагорб, тут зупиняються ваші мерці, а потім ви везете їх далі. Прихисток недалеко і далеко, спершу сонце засліплює очі, воно якраз навпроти, і потім неначе з його засліплення – перше каміння оборонного муру. Ти бачив багато разів: а) в дитинстві, коли всі хочуть замок, власний замок, і не брудною худобою, а попихати худобою, б) у школі вам кажуть, що ось таке потім обстріляли з гармат, тому що замки – погано, в них люди, які інших

– за худобу і забій, в) на екскурсіях, коли ще – про Петра і відрізані бороди, г) зараз, він такий самий, як на екскурсіях, але за відчуттями, ніби «а» і «б» сплуталися і вийшло щось суміжне, це трансмутація замку – дуже складно для слова. Зір не обманює, оборонний мур огорнутий могильним мохом, і не видно жодних швів між муром та обрієм, наче Прихисток завжди був тут, просто ніхто не знав.

Микита Кадан "Укриття", інсталяція, 2015

Зараз слова для Прихистку є, після черговий раз пагорба і зустрічі з муром, все намацалося. Це не замок, а обгороджене кладовище, і на ньому лише ті, кого привезли за гроші, ніхто не добровільно і репресією родича в чотири стіни. Можливо, ти маєш говорити «братська могила» чи «невідомий солдат», всі вони – солдати, сіль землі, таке співають і підносять, і горить вогонь, але ти чомусь не говориш, ці мертві, адже ти несеш їх на своєму плечі, вони відразливо темні для тебе, тебе виправдано, а вони винні. Але на них чекає останній мед, навіть для темних відлучено добре слово, його знайдено і воно повторене для кожного, плагіат цієї скорботи розтікається по обличчях хлопчиків, а потім їхні очі і їхній рот замурують воском. Господиня особисто перевіряє, аби повіки і губи злиплися. Вона

звичайна і нічого сказати, однак налита капіталом господині Прихистку, а так нічого такого, ти бачив кращих і гріших, і значно гірших. Вона напоєна соками, але у ній немає того, що зазвичай провокує бажання розлити, у ній цього немає, її відлучено, і її шкуруватє світло – воно таке ж саме, як у продавчині морозива. У тих волосся зіbrane в кінській хвіст, і ти, проходячи повз, намагаєшся уявити їхній секс. Він, мабуть, існує, просто більше на словах, для цього вигадали гру темряви і сором, аби не оголювати прийом. Господиня зустрічає біля брами Прихистку, і дивиться на тіла, перераховує, гроші – лише кешем, а потім тіла треба складати в купу чи рівне коло на галявині ліворуч від будівлі, це єдина ланка в ланцюгу, що не зайнята цвинтарем. Тут завжди – дівчинка, вона готова поминати хлопчиків і пестити землю, думаючи про небесних наречених, і читати вірші з заплющеними очима. Вони завжди – ці дівчатка – читають вірші, достатньо лише помітити померлих. Їхня готовність виправдовується страшною долею, страхом розчарувати, спровокувати реальність, піти з Прихистку без винагороди. Якщо прислухатися до віршованої істерії, то зрозуміло, навіщо вони тут; їхні слова загострені для слухача, поволі слова перетворюються на сумбур, і якоїсь миті на почуття вини і крик – цієї миті вже байдуже, чи плаче вона за собою чи за хлопчиками і що з ними всіма було – вона переповнена огидою своїх вісімнадцяти років в оточенні трупів, і ріже себе і все навколо, її слова – попередньо не більш, ніж списаний інтимний альбом, звернення до першого хлопчика, все те, щоб збирати стадіони, зливається з цими померлими в ім'я зіbrаних стадіонів, в ім'я примари кордону, великої нитки державності, всього того, на що вони з цією дівчинкою – однією голкою, одним бісером, якоїсь миті вона це розуміє і починає плакати, як за рідним. Померлі брати за дискурсом поряд, і так до ранку, там три ночі поспіль, ось що на них чекає.

Ти не покинеш цей Прихисток до завершення церемонії, нічого не впускається і не виходить, потрібно дочекатися завершення алхімії. Ти і господиня мовчки проводите дні в порожньому будинку, де лише у вітальні сервовано та імітує. Роби, що хочеш мовчки, йди садом, читай надгробки. Першого вечора – чайна церемонія, господиня знайомить тебе і свою нову гостю. Це поетеса з Санкт-Петербурга, їй скоро дев'ятнадцять років, вона вже видала чотири поетичні книги, і незабаром у великому московському видавництві вийде п'ята. Історія про Прихисток звучить у Прихистку шумом і нагромадженням понять. Речі відлучені одні від одних, тобі доводиться силою їх skleювати. Її звуть Серафіма, в неї брекети, вона... тощо. Серафіма усміхається, і її щоки червоніють, її запросили до Прихистку, це честь, так, знає, що буде далі, але в цьому останньому поспів'ї, хіба в ньому немає благородства? Ти запитуєш її, чи розуміє вона – ви втрюх за великим столом – за що померли ці шестеро. Вона каже, що вони померли, захищаючи рускую кров. Ти запитуєш, що таке руская кров. Вона каже, що це наше відчуття Родіни всередині. Ти запитуєш, що таке Родіна. Вона каже, що Родіна це країна, в якій ми народилися, і в якій є особливі звичаї. Ти запитуєш, що таке країна. Вона каже, що це історична територія нашої – знову це слово – Родіна. Ти запитуєш, що таке історія. Вона каже, що це пам'ять про те, що зробили наші пращури. Ти запитуєш, чи знає вона, що таке Катинь. Вона каже, що там поляки вбили людей. Ти запитуєш, чи знає вона, за яких обставин. Вона каже, що це складне і неоднозначне питання. Ти запитуєш, чи підтримує вона чинну владу. Вона каже, що не дуже, але й не дуже проти. Ти запитуєш, чи не здається їй, що будь-яке поняття влади принизливе. Вона каже, що рускому народу потрібен не лише пряник, але й батіг, тому вона і підтримує чинну владу. Ти запитуєш, чи не вважає вона, що

тут пряник нагадує засушений кизяк. Вона каже, що в неї добре життя. Ти запитуєш, тоді якого біса вона тут казна-де три дні читатиме вірші мерцям. Вона каже, що це, аби... вона лускає, вона не хоче цього казати, і ти тиснеш на неї, бо вона не вважає за потрібне говорити про це, адже це може бути особистим. Ти запитуєш, чи справді може бути особистим, що вона казна-де читатиме бозна-кому свої йобані вірші. Вона каже, що їй це потрібно і вона це обрала, і довго думала. Ти запитуєш, чим вона думала. Вона каже, що її батько помер від раку, і вона не хоче так, вона не може більше так, вона про інше і хоче іншого, а пригадує це, вона хоче іншого, і щоб ось так, треба робити хоча б щось, навіть якщо пересилиювати себе і ось так. Ти запитуєш, ось ці мертві, хіба вони не хотіли більшого і хотіли, щоб їм читали вірші, бо вони поздыхали за Родіну в крові. Вона каже, що не знає. Кожен обирає сам. Кожен йде сам, намагає, складна матерія, кожен сам... і нехай ніхто не вплутується, вона пускає декоративні сльози. Тебе переповнює нудота, ти згадуєш ніж, ти просто загнав його в ногу мертвому, просто допоміг своїй руці спорожніти, чи що Сашка здрочнув темряву, ти знаєш, чому вона тут, і чому ви тут з однієї причини з різних причин.

Господині чхати на почуття, ще того першого разу вона розповіла, про що Прихисток. Тут такі, яка вона, такі, як до неї, такі, як після неї, шукають потрібне – велику кістку, переповнену сонцем. Перша з них, з цих, повитуха кісток, зачала ніч від гомілкової кістки коханого, і тепер у Прихистку лише так, і аби піти, потрібно віддати Прихисток доньці. Жодна влада не йде, вона розчиняється і обертає голову назад, подивися, порівняй, все те ж саме день за днем, чоловіки привезуть мертвих, графоманка починає три дні експромту, і колись відшукається кістка коханого, точніше, спершу кістка, а через неї – коханий. Так було завжди, і буде, сам Прихисток вибудований навколо беззмістовного бурмотіння ритмізованих скиглень, і трубчаті волокна кісток входять зі скигленням в резонанс, наче прокидаються окремо від тіла і розчиняють у Прихистку свої достовірності. І так господиня намагає через тих, хто привозить, хто відспівує, хто воює, хто шле на війну, пригадує історію, плює на історію, пише вірші, мріє писати вірші, мріє заміж, мріє померти, мріє про Родіну, проводить репетиції смерті президента, цілує матір яка вмирає, – свого бешкетника. Серафіма читатиме три дні, слова зіллються в одне полотно, це вже не вірші, першопоезія від несамоцитності і голодних спазмів потече крізь неї, можливо, вона сама заговорить Прихистком, а потім вийде звідси з грошиками, тому що інакше – це ось, коли її вірші мільйони слухають в такій самій тиші, як ці стіни, мох старих могил, адже достовірні кістки – в одному з тисячі, Серафіма думає, що забуде і не забуде, але ж у кожного такий продюсер, з яким ти трахалася, а потім нічого, у всіх таке було, однак ти не трахалася, ти навіть не трахалася, тебе обрали гімном єднання з померлими за маленьку Родіну, за незрозумілу, химерну пляму на мапі територій, ти ніби обрана не слати їх у смерть, а навпаки – випинати над поверхнею, означувати святість їхньої добровільності з Ростова в ентропію, і ти будеш з придином в рядках нести це вперед і вгору, твої красиві рими червонясті на зламах, ти не така, як усі, відділена, відлучена, проспонсорована смертю, інвестувала в нативну рекламу і контекстний пошук, ти втекла від раку мовленням для дванадцяти замазаних воском очей. Стала новою піонерською зіркою.

Повертаючись, ти шукаєш їхні поетичні імена в інтернеті, ти слідуєш якийсь час за рухом, потім припиняєш, і знову прямуєш до Прихистку, поки триває війна, і час на твоєму боці. Потрібно встигнути, поки не закрили офшор, найважче – провести три дні в ізоляції тиші, коли робота – все, а життя досі не повернулося. Ти стоїш в кімнаті на другому поверсі, що

збудована з дощок чужих будинків, яких будинків і чи будинків, чи все ж суден, гільйотин, брусів, що пробили грудні клітки вантажника у випадковій аварії, і слухаєш, як внизу лунають слова, першого дня свідомі і по пам'яті, слова з себе і слова інших поетів, а потім артикуляція стає такою самою, як і цей будинок і як життя в Росії, воно стягується в незрозуміле згущення чи навпаки розрив, і всотує в себе всі смисли, і розтрачується на землю, стає тим самим, що й просто видрочити з себе вічну осінь, і нічим іншим, слухаєш, потім це набридає, і ти намагаєшся врятуватися від істерики Серафіми і ось цей час тягнеться божевільно і неплідно довго. Колись це закінчується, і всі їдуть додому, а господарня досліджує результати роботи і, знову не знайшовши потрібної кістки, рухається вперед, а коли ти їдеш з пагорба, оборонний мур Прихистку наче викочується на тебе з сонця, і вперше тобі здається, що ти знайшов саме те, що потрібно, а насправді навіть Прихисток прокотився крізь тебе і все, він теж залишився в минулому. Навіть якщо здається, що не мине, ні, він теж розчиняється і осідає, і щось буде химерно схоже на Прихисток так само, як Прихисток схожий водночас на все інше.

Ілья Данішевський (нар. 1990 р. в Москві) – російський поет, прозаїк та видавець. Навчався в Літературному інституті ім. Горького. Керівник видавничого проекту «Ангедонія», присвяченого питанню легітимації насильства в сучасній Росії, куратор відділу літератури Snob.ru та літературної програми Центру Вознесенського. Автор книг «Нежность к мертвым» (Ніжність до мерців, 2015) та «Маннелиг в цепях» (Манеліг в кайданах, 2018). Фіналіст премії Андрєя Бєлого і премії Аркадія Драгомошєнка.